

De unge og Kulturrevolutionen

Det industrielle velfærdsamfund med en stadigt voksende offentlig sektor krævede veluddannede administratører. De unge måtte derfor tage længere uddannelser. Den undervisningspligtige alder var 7 år som den havde været siden 1814, først i 1973 blev den hævet til 9 år, men flere unge tog en realeksamen (efter 10 år) eller en studentereksamen (efter 12-13 år) for at få en videregående uddannelse, og i 1967 indførte man HF for at mobilisere samfundets intelligens-reserver.

Hele ungdomsfasen udvidedes og ændredes radikalt i løbet af 1960'erne. At være ung blev i sig selv noget positivt, medier og reklamer henvendte sig til den unge generation. Og der voksede en ungdomskultur frem, der havde sin helt egen profil: i tøjstil, musik, sprog, fester osv. drejede det sig nu om ikke at efterligne voksengenerationen – så hellere vrænge ad den. De unges normer, værdier og fremtidsvisioner adskilte sig nemlig meget voldsomt fra voksengenerationens materialistiske/tingsfikserede livsstil. Ja, afstanden blev til en generationskløft eller et ungdomsoprør.

Ungdomsoprøret var en *kulturrevolution*, der omfattede en række brud i praksis, normer, vaner, holdninger osv. og bestod af mange aktiviteter: De studerende stillede krav om anderledes undervisningsformer og mere samfundsrelevant indhold i studierne (*studenteoprøret*), en del unge afprøvede nye bo- og samlivsformer i kollektiver, nogle eksperimenterede med stoffer og tog på sommerlejr med alternative livsformer (*hippierne*), mens andre protesterede mod den amerikanske krigsførelse i Vietnam, og mange yngre kvinder engagerede sig i *rødstrømpebevægelsen*, der stillede krav om ligestilling mellem kønnene både i familien og på arbejdsmarkedet.

Kulturrevolutionens mål var dobbelt: personlig *frigørelse* og politisk *bevidstgørelse*. Revolutionen rettede sig *ikke* mod grundlæggende at ville ændre forhold i samfundets basis, altså indføre et andet økonomisk eller politisk system. Også de kulturrevolutionære støttede – om end stiltiende – velfærdsstaten. Ideologisk var den venstreorienteret og anti-autoritær, men uden noget klart program, man kunne henvise til. Det blev som antydet ovenfor aldrig nogen sammenhængende bevægelse, men en række grupper, som virkede på én gang nedbrydende og igangsættende på samfundets traditioner og institutioner.

Dansk politik – alt ved det gamle?

Dansk politik fastholdt sit stabile mønster omkring de fire gamle partier efter 1950. Gennem hele perioden blev de store politiske forlig indgået hen over midten i dansk politik. Der var konsensus omkring velfærdsstaten som den sam-

DEN SEXUELLE REVOLUTION OG DENS BAGGRUND

I 1963 nedsatte Folketinget et Seksualoplysningsudvalg, der skulle videreføre arbejdet fra svangerskabskommissionen i 1930'erne; udvalget kom med to betænkninger i 1968 og 1969, men inden da var Folketinget gået i gang med en intens lovgivning på området: Frigørelse af p-pillen (1966), ophævelse af forbudet mod skriftlig pornografi (1967) og af forbudet mod billedpornografi (1969) og kort efter fulgte yderligere tre love: Liberalisering af adgangen til abort i 1970, som i 1973 blev til fri abort, og i 1971 blev obligatorisk seksualundervisning i folkeskolen indført.

Når folketingsudvalget i den grad blev overhalet indenom af udviklingen, hænger det sammen med, at der mellem 1965 og 1973 sker en grundlæggende ændring af ungdommens normer og praksis på det seksuelle område, en frigørelse, der nedbryder de fordomme og forældre-styrede forbud, der indtil da havde præget de unges seksuelle adfærd.

Men hvad var forklaringen på frigørelsen, på at de unge i løbet af ganske få år forholdt sig friere til hinanden og til deres seksualitet? Det har noget at gøre med den ændring af vilkårene for de unges tilværelse, som fandt sted i de år:

For det første foregår der en *urbanisering*, dvs. mange flytter fra landet til byerne i denne periode. Byerne har friere og mindre traditionsbundne normer end landområderne, ligesom kontrollen fra de voksnes side med de unge er vanskeligere og dermed mindre stram i byerne.

Familien ændrer karakter fra at være funktionsbestemt og have mange opgaver (produktion, opdragelse/socialisering, forplantning, følelsesudfoldelse) til primært at være en kernefamilie med én funktion (den følelsesmæssige). Det hænger sammen med det mere komplicerede industri- og velfærdssamfund, som etableres fra 1950'erne og frem. De unge modtager impulser fra mange andre institutioner og grupper end lige familien. Disse impulser indebærer ofte friere normer og vaner

For det tredje bliver *teenage- og ungdomsperioden en selvstændig fase* med egne normer og værdier. Det skyldes, at samfundet har behov for unge med længere uddannelser. De unge bliver altså i lang tid (helt op til 30-års alderen i visse tilfælde) holdt i en lidt kunstig tilstand. Unge i denne alder/situation udvikler deres egen kultur med egne normer og værdier, der adskiller sig både fra børnenes og de voksnes. Og de unge påvirkes mere af hinanden end af forældrene og andre voksne, fordi de unge ofte føler, at de ikke kan bruge forældrenes råd eller påbud til noget - især ikke på det seksuelle område.

Kulturrevolutionen - som ikke mindst formidles gennem medierne - betyder en generel frigørelse fra de traditionelle vaner, normer og værdier som prægede samfundet. Alle forhold tages op til efterprøvelse og debat. Også her inddrages det seksuelle område. Ny sex-normer afprøves, bl.a. fordi de gamle virkede urimelige og gammeldags, men også af lyst til at provokere den ældre generation.

For det femte kommer *kvinderne i stigende grad ud på arbejdsmarkedet* i løbet af 1960'erne. Og fra begyndelsen af 1970'erne er det blevet det normale i Danmark, at piger/kvinder forventer en selvstændig karriere på linje med mændene: Det indebærer, at det traditionelle kønsrolle-mønster med de dertil hørende sex-normer går i opløsning, og nogle friere og mere jævnbyrdige normer skabes gradvist.

Pige i bar overtrok på Strøget i København 1971

OVERSIGT

10. 1950 KOLD KRIG OG VELFERDSSTAT

- 1949 Danmark Nato-medlem
- 1950 Venstre-konservativ regering
- 1953 Grundlovrevision: Landstinget afskaffes
- 1956 Folkepension for alle indføres
- 1959 Socialistisk Folkeparti (SF) dannes
- 1960 Gør gode tider bedre-valget (Socialdemokratiet fik 42% af stemmerne)
 - Klaus Rifbjergs digtsamling Konfrontation
- 1962 Omsetningsafgiften (skat på forbruget – omsen) indføres på 9%
- 1965 Debatten om Statens Kunstfond
- 1966 Det røde Kabinet (socialdemokratisk regering støttet af SF)
- 1970 Kommunalreform: 1064 kommuner skæres ned til 274.
 - Det ny Samfunds første sommerlej i Thy

11. 1973 Jordskredsvalg og oliekrise

Danmark blev den 1.1. 1973 medlem af EF (EU) efter en voldsom debat op til folkeafstemningen 2. oktober 1972, hvor der var et klart flertal for dansk medlemskab. Dagen efter folkeafstemningen gik velfærdsstatens arkitekt, Jens Otto Krag, af som statsminister og blev afløst af Anker Jørgensen, som var formand for Specialarbejderforbundet – en ikke-akademiker var igen blevet formand for Socialdemokratiet og statsminister.

Men de gode tider for landet, som skulle være i ud-sigt som medlem af EF, udeblev imidlertid. I slutningen af 1973 ramte den første oliekrise Danmark med stærkt forhøjede energipriser, som gjorde en ende på højkonjunkturen, der blev erstattet af lav vækst og høj arbejdsløshed – en udvikling, der kom helt bag på de fleste af datidens økonomer.

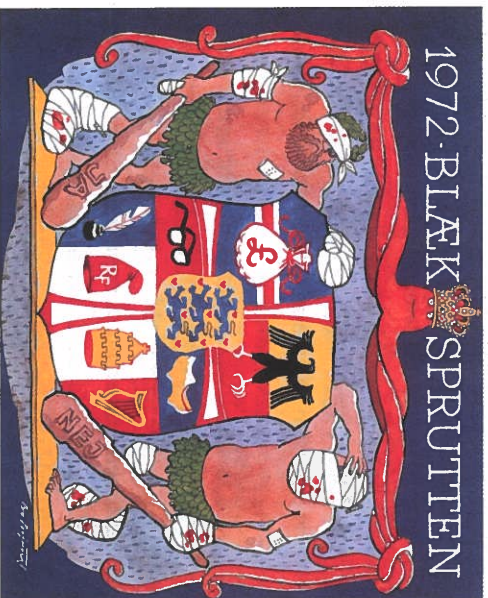
Men ikke kun økonomien blev blæst omkuldt. Ved folketingsvalget i december 1973 brød det hidtidige politiske system sammen: op mod 42% af vælgerne skiftede parti. De fire gamle partiers andel af mandaterne faldt fra 88% til 58%, og fem nye partier kom ind i Folketinget, hvor 83 ud af de 179 medlemmer blev udskiftet.

Fra Fællesmarked til Europæisk Union

I 1957 blev Det Europæiske Fællesmarked dannet – også kaldet "De Seks" efter de lande der indgik i fællesskabet: Frankrig, Italien, Tyskland, Belgien, Holland og Luxembourg. Samarbejdet mellem De Seks viste sig snart meget effektivt; ideen var gradvist at fjerne toldsatserne indbyrdes og have fælles satser over for andre lande; desuden forpligtede man sig til et stadig tættere økonomisk og politisk fællesskab. I 1961 søgte Storbritannien og Danmark optagelse i fællesmarkedet. Men den franske præsident Charles de Gaulle blokerede i 1960'erne for en udvidelse.

TIDSLINJE	
1	960 Danmarks fødsel
2	1241 Jyske Lov
3	1397 Kalmarunionen
4	1536 Reformationen
5	1660 Enevælde
6	1788 Landboreformerne
7	1849 Grundloven
8	1901 Systemskiftet
9	1933 Kanslergadefordiget
10	1950 Kold krig og velfærdsstat
11	1973 Jordskredsvalg og oliekrise
12	2001 DK en del af globen

Først i 1972 nåede man frem til aftale om Storbritannien, Irland, Danmark og Norges optagelse. I Norge gav folkeafstemningen om medlemskab imidlertid et nej-flertal. I Danmark var debatten op til afstemningen den 2. oktober meget intens. Tilhængerne anvendte overvejende økonomiske argumenter: dansk eksport ville få sikrere afsætningsvilkår – noget ikke mindst landbrugere ville komme til at nyde godt af. Modstranderne fokuserede på den suverænitetsafgivelse, som et medlemskab af Fællesmarkedet ville indebære; dansk selvstændighed og den danske velfærdsmodel ville komme i fare i et fællesmarked, hvor et stadig tættere samarbejde var målet. Afgørelsen blev overraskende klar: over 63% stemte ja og kun 37% nej.

Blækspruttens forside i 1972

Den politiske krise 1973-1982

Selv om der havde været tegn på at det faste fire-parti-mønster i dansk politik var under pres i 1960'erne, kom valgresultateret i december 1973 alligevel som et chok for politikerne. Men dansk politik var de næste ti år i en nærmest permanent choktilstand, for 1973-valget var ikke en enlig svale: det førte til vedvarende problemer med vanskelige regeringsdannelser, svage mindretalsregeringer og hyppige valg – mellem 1971 og 1981 var der seks folketingsvalg. Den rene Venstre-regering, der blev dannet efter valget i 1973, symboliserer meget godt forholdene: den havde 22 mandater bag sig ud af 179 – danmarkshistoriens svageste – og den var kun ved magten i 13 måneder. Men heller ikke de socialdemokratiske mindretalsregeringer, der styrede landet 1975-1982, formåede at skabe den fornødne stabilitet.

Hvad var årsagerne til at dansk politik i den grad blev slået ud af de velkendte baner i 1970'erne? De var mange, men meget tyder på at især to forhold var væsentlige:

1. Den tilknytning, der havde været mellem samfundets erhvervsgrupper og partierne, gik simpelthen i opløsning. Traditionelt stemte landmændene på Venstre, de selvstændige i byerhvervene sluttede op bag Det konservative Folkeparti, husmænd og en del offentlig ansatte stemte på Det Radikale Venstre, mens arbejderne og offentligt ansatte støttede Socialdemokratiet. Men traditionerne gjaldt ikke mere, fordi de omtalte erhvervsgrupper blev trængt tilbage af en middelklasse bestående af funktionærer, mellemledere og nye grupper af offentligt ansatte, der ikke erhvervsmæssigt var knyttet til noget parti. Denne voksende gruppe orienterede sig snarere efter enkeltsager og politiske personligheder, der oprådte overbevisende i tv – det medie som efterhånden blev altdominerende i valgkampene.

2. En anden årsag var, at der latent længe havde været en utilfredshed med de eksisterende partier, der havde blot ikke været nogle alternativer til de fire gamle partier. Men de kom i begyndelsen af 1970'erne. Skattejuristen Mogens Glistrup dannede sit skattenægterparti *Fremskridtspartiet*, der på et ultra-liberalistisk program tiltrak mange tidligere socialdemokratiske vælgere og første generations-arbejdere i provinsbyerne (de der havde støttet Rindals protest mod Statens kunstfond). Det socialdemokratiske folketingsmedlem Erhard Jacobsen brød med partiet i efteråret 1973 og dannede *Centrum Demokraterne (CD)*, som på et midtsøgende program, der ville pleje bil- og parcelhusejernes interesser, hentede mange vælgere både fra Socialdemokratiet og fra de borgerlige partier – især i byerne. Og så blev *Kristelig Folkeparti* dannet i 1971 i protest mod den fri abort og den tvungne seksualoplysning i folkeskolerne. De tre nye partier scorede tilsammen 49 mandater ved 1973-valget, hvoraf de 28 alene gik til Fremskridtspartiet, der blev tingets næststørste parti.

Den økonomiske krise 1973-1993

Når arbejdsvilkårene i Folketinget blev vanskelige i 1970'erne, hænger det også sammen med de vanskelige økonomiske vilkår i det danske samfund. Dansk erhvervsliv var stærkt afhængig af importerede råstoffer, og de stigende råstofpriser efter 1973 ramte derfor Danmark særlig voldsomt. Den første oliekrise havde rod i en krig mellem Israel og en række arabiske stater i efteråret 1973, og de olierige arabiske stater lukkede for hanerne, da Vesten bakkede Israel op i krigen. De forventninger om fortsat vækst i det private og offentlige forbrug med større forbrugsmuligheder og øget offentlig service over en bred front, som politikere og

økonomer havde stillet befolkningen i udsigt under højkonjunkturen, blev ikke indfriet. Tværtimod blev 1970'erne præget af stagnation og høj arbejdsløshed. Og befolkningens forventninger, til at politikerne kunne gøre noget ved de ude fra kommende økonomiske problemer, blev heller ikke indfriet – med tiltagende politikerlede som resultat.

I midten af 1970'erne forsøgte regeringen sig med en ekspansiv finanspolitik, bl. a. en momsned sættelse, for at øge forbruget og dermed beskæftigelsen, men det fik også importen og dermed udlandsgælden til at stige dramatisk, ligesom inflationen løb løbsk. Derfor var politikerne nødt til at foretage en ny økonomisk stramning, med stigende arbejdsløshed til følge. I begyndelsen 1980'erne var situationen dystert med nulvækst, en arbejdsløshed på omkring 10% og rekordstore underskud på såvel betalingsbalancen som statens finanser.

I den situation gav den socialdemokratiske mindretalsregering op og overdrog i september 1982 uden folketingsvalg magten til de borgerlige. Den konservative Poul Schlüter dannede en regering, der som sin kerne havde Venstre og Det Konservative Folkeparti, og den holdt fast i regeringsmagten i over 10 år. Schlüter satte sig på en økonomisk genopretningspolitik som bl. a. var baseret på en fast krone-politik, dvs. stop for devalueringer, en anti-inflationspolitik, dvs. stop for den automatiske dyrtidsregulering og ikke mindst en dygtig formidling af en optimistisk tro på, at *"det går ufortøjet godt"*. Samtidig stræbte den borgerlige regering efter at realisere en modernisering af den offentlige sektor, der gik ud på at privatisere dele af den offentlige virksomhed samt at udllicitere offentlige opgaver.

Genopretningspolitikken lykkedes kun delvis. I slutningen af 1980'erne fik man bedre styr på statsfinanserne, og fra 1990 kom der overskud på betalingsbalancen; men den økonomiske vækst var fortsat relativt lav og arbejdsløsheden var ved Schlüter-periodens afslutning på den forkerte side af 10%.

Kulturrevolutionen i 1970'erne – og i 1980'erne

Den økonomiske krise betød i første omgang, at den kulturrevolution som havde været i gang siden sidste halvdel af 1960'erne blev splittet i to: en bevægelse, der var konkret og folkelig, og én der var mere abstrakt og elitær.

Den første retning tog udgangspunkt i den ressourceproblematik, som olie-krisen havde gjort aktuel: en række *græsrodsbevægelser* stillede krav om en mere bevidst miljøpolitik, der tog langsigtede økologiske hensyn. De bekæmpede den rovdrift på de givne naturressourcer, som ikke mindst industrien og det moderniserede landbrug havde indledt. Græsrodsbevægelserne var "flade" organisationer uden en formel overbygning med en valgt ledelse, der repræsenterede organisa-